

Dr Dragana Petrović,
Institut za uporedno pravo,
Beograd

UDK: 343.545
343.9.02:343.85
Originalni naučni rad

NACIONALNA ZAKONODAVSTVA U SVETLU HARMONIZACIJE SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA ZA ELIMINISANJE TRGOVINE LJUDIMA

Dramatične razmere koje uzima trgovina ljudskim bićima, ukazujemo na alarmantnu, međunarodnu zabrinutost vezanu za ovaj vid organizovane kriminalne aktivnosti. Države u sve većoj meri obraćaju pažnju na označeni problem uz uključivanje zakonodavstva. I samo u tom smislu, ne treba posebno dokazivati kako je na prelazu iz jednog u drugi milenijum došla do izražaja ideja o pretvaranju, pomeranju težišta od postojećeg koncepta dosadašnjeg "rešavanja" ka novim rešenjima koje će konstituisati drugačiji okvir za eliminisanje (makar, ograničavanje) ove masovne i moćne (po negativnim efektima) pojave našeg doba. Naime, činjenica da je ovo područje delovanja organizovanog kriminaliteta ima svoje iskaze sa svim upadljivo nepovoljnim predznacima i pogubnim konsekvencama, najpre, po pojedinca. Činjenica je da su razorna dejstva ove vrste kriminalnog ponašanja itekako izražena i da vode ka dubokim poremećajima u čitavom društvu. Njegova učestalost u masi i po svojim varijantama, u kojima se pojavljuje, kao i njegova posebna obeležja koja su veoma promenljiva, uslovljavaju značajne probleme u sprovođenju nacionalnih zakona i međunarodne saradnje, ukazujući na njenu izrazitu društvenu opasnost.

Naglasimo, nastojanja međunarodne zajednice se, upravo, kreću u pravcu definisanja minimalnog programa akcija koje se imaju preduzeti za suzbijanje "onoga što se danas naziva modernim ropstvom". Preciznije (i realnije), u pravcu formulisanja minimalnih standarda u postupanju država da bi iskorenile trgovinu ljudima na bilateralnom, regionalnom i globalnom nivou.

Ključne reči: organizovani kriminalitet, harmonizacija sa međunarodnim standardima, međunarodni propisi, domaće zakonodavstvo

UVOD

Istraživanje društvenog života, njegove promenljive i protivurečne, konfliktne prirode, dokazuje da je društvena kriza sve izmestila i poremetila. Ponešto je i podstakla. Tu svakako spada i **trgovina ljudima**. Upravo, stara priča o trgovini belim robljem u prvoj dekadi ovog veka, pod pritiskom "većih" ciljeva, "viših" vrednosti u ostvarivanju profita, završava se na rubu ponora - izraženim nezadovoljstvom, neispunjenim očekivanjima, onemogućenim htenjima sa kraja XX veka...

Čini se da iza toga nema dalje!?

I taman kada smo pomislili da o ovoj temi, kao jednom, u pravom smislu svetskom kriminalnom fenomenu nema ništa novo da se kaže, stvarnost nas demantuje. Put sa malo istine, a mnogo laži i prećutkivanja...

Dakle, stvar je izgleda samo u drugačijem "pakovanju". Bilo kako bilo, ova krajnje destruktivna i izvitoperena vrsta ljudskog ponašanja, sa svim obeležjima, doživljava pravu eksploziju. Prema nekim pokazateljima, svake godine se širom sveta proda i kupi više od dva miliona žena za potrebe seksualne eksploatacije.¹ Nema sumnje, da je trgovina ljudima, naročito "redizajnirana" poslednjih godina, postala jedan od najprofitabilnijih međunarodnih poslova, koji je po visini ostvarenog profita odmah iza trgovine drogom i oružjem.² Samo u Rusiji je, prostitucija i trgovina ljudskim bićima postala za organizovane kriminalce - biznis vredan šest milijardi dolara godišnje.³

Prof. dr Dragana Petrović, viši naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd

¹ U izveštaju U.S. State Departmenta od 12. jula 2001. navodi se da je godišnje u svetu 700 000 osoba registrovano kao žrtve trgovine ljudima, uz napomenu da nam ta brojka ne daje realnu sliku, tj. nije prava i realna, jer se radi o prikrivenoj delatnosti koju je veoma teško utvrditi. U tom smislu da kažemo: statistika koja se odnosi na trgovinu radi seksualne eksploatacije nije pouzdana zbog tajne prirode zločina i društvene osramoćenosti koja prati aktivnosti žrtve. Postoje dokumentovani izveštaji koji tvrde da se dva miliona žena proda u svetu svake godine, dok drugi izveštaji navode da ih ima, čak četiri miliona (ta brojka kreće se i do šest miliona)... Broj žena i dece kojima se trguje uskoro može da dostigne cifru iz 1700. godine, koja se dešavala tokom afričke trgovine robovima. Vid. <http://state.gov/g/drl/rls/traf>

² Razmatrajući ovaj izveštaj na globalnom nivou, u njemu se posebno osvetljava ta vrsta kriminalne aktivnosti na teritoriji SAD. Procenjuje se da su oko 45 000 - 50 000 osoba žrtve trgovine ljudima u ovoj zemlji svake godine. Text: Justice, State Issue Human Trafficking Regulations, Department of Justice Press Release, July 18, 2001.

³ I zaista, većina ljudi nije ni svesna koliko se profiti ostvaruju u dobro organizovanim poslovima trgovine ljudima. Radi ilustracije: prema nekim procenama, trgovci ovom "vrstom roba i usluga" zarađuju od 1 do 8 miliona dolara za period od 1-6 godina. Tajlandski trgovci seksom, koji su "pokupili" Tajlandanke u jednom njujorškom bordelu, zaradili su oko 1,5 miliona dolara za jednu godinu i tri meseca, dok ove žene - prostitutke nisu zaradile ništa,

Povezivanje država na svim nivoima, uz upadljivu poroznost granica između njih, na odlučujući način pogađa i sudbinu ovog fenomena - tehničkim i ekonomskim povezivanjem sveta, međuzavisnosti moderne proizvodnje i razmene, visoke tehnologije komunikacija i dr. neizbežno se uvećava nadmoćnost i efikasnost (po negativnim efektima) te forme društveno negativnog ponašanja. Upravo, u epohi čiji smo savremenici, angažovanje ove vrste kriminalaca nesmetano prelazi međudržavne barijere - veličina jedne države postaje premala, državne granice postaju preuske za delovanje u poslovima dobro organizovanog krijumčarenja ljudi. Veličina čitavog Sveta je, zapravo, prostor delovanja po meri organizovanog kriminaliteta.

Prethodna konstatacija predstavlja još jednu ilustraciju problema što ih postavlja organizovani kriminalitet - trgovina ljudima predstavlja globalni problem za koji ne postoji globalno rešenje. Realističko predviđanje budućnosti u jednom dahu donosi kobne pretnje i upozorenja kakve posledice iz toga mogu proizaći. Stoga se na odgovarajući način mora reagovati u borbi protiv ovog oblika organizovanog kriminaliteta.

Trgovina ljudima je problem vezan za korupciju, organizovani kriminalitet i sprovođenje zakona. Trgovina može da rezultira basnoslovnim profitima i zaradama, a da ne predstavlja rizik za one koji je organizuju. To sa svoje strane ohrabruje dobro organizovane kriminalne grupe da prošire prostor svoga "poslovanja". Takođe, njihovi sofisticirani metodi postaju ozbiljan izazov za zakonodavstvo i one koji se bave sprovođenjem zakona, a njihova nasilna priroda je učinila da žrtve ovog sramnog čina postanu "krajnje ranjive".⁴

Trgovina ljudima predstavlja globalni problem kršenja ljudskih prava koji zahteva energično reagovanje na svim nivoima kako bi se aktivnosti odgovarajućih organa i organizacija (misli se na paralelan rad vladinih i nevladinih organizacija) usmerila u pravcu suzbijanja ove kriminalne aktivnosti širom sveta. I samo u tom smislu Evropska komisija za bezbednost i saradnju je posebno razmatrala eskalirajući problem kršenja ljudskih prava na svojoj Konferenciji održanoj 28. juna 1999. godine. Pažnju privlači izjava Kristofera Smita, predsedavajućeg ove komisije: kada se žena i dete koriste u svrhu seksualne eksploatacije ili se njima trguje protiv njihove volje, uz primenu sile, prevare i prinude, oni su lišeni osnovnih ljudskih prava, prava na slobodu, sigurnost, prava da ne budu zarobljeni, tj. zatočeni u ropstvu, prava da ne budu okrutno i nehumano tretirani.⁵

Štaviše, morale su da plate nekakve "navodne" dugove u iznosu od 30 - 50 000 dolara. Vid. <http://state.gov/g/drl/rls/traf>

⁴ Walter Zalisko: Russian organized crime, Law&Order i Vilmette; 1999, str. 219-227.

⁵ Ibid.

Međunarodne mreže organizovanog kriminaliteta učestvuju u trgovini ljudima širom sveta, ali izvor ovih kriminalnih radnji su obično siromašne, ratom razorene i opustošene zemlje, kao i one u tranziciji, odakle se roblje prodaje u bogatije, razvijenije zemlje, najviše zbog seksualne eksploatacije. Učešće organizovanih kriminalaca u ovoj vrsti trgovine je veoma veliko, jer je "seks - industrija" veoma profitabilna. Ponovimo, profit od te trgovine dolazi odmah posle profita stečenog od prodaje droge i oružja.

Očigledno, ovde se radi o posebnoj vrsti realnosti, koja ponajviše odslikava njenu tamnu stranu - prevladalo je ono najgore u čoveku i društvu. U okviru takvih izuzetno opasnih povezivanja na međunarodnom nivou, posebnu težinu, tj. mesto, ima povezivanje ovog vida organizovanog kriminaliteta sa proizvodnjom i distribucijom droge, kao i sa krijumčarenjem oružja i dr. Tako, na primer u Poljskoj trgovci ženama radi seksualne eksploatacije ulažu ogromne profite ostvarene u krugovima prostitucije u ilegalnu prodaju narkotika, oružja ili ukradenih automobila. Albanske kriminalne grupe kontrolišu i krugove prostitucije koje rade u Severnoj Italiji. Upravo, albanski kriminalci koriste krajnje nepovoljnu situaciju u Istočnoj Evropi, migracije žena i dece, rasturene porodice i konfuziju u izbegličkim kampovima (koje je rat ostavio za sobom) susednih zemalja da bi vrbovali i prodali žene za rad u tzv. "seks-industriji".⁶

Žrtve obično upadaju u mrežu trgovine belim robljem tako što su namamljene lažnim obećanjima da će im se obezbediti dobri uslovi za rad i visoke plate u fabrikama, na gradilištima, farmama, restoranima, po kućama, za radna mesta negovateljica, bejbisiterki, službenica ili manekenki. Kada se jednom nađu u stranoj zemlji, ove osobe preživljavaju ekstremno fizičko i psihičko maltretiranje, uključujući silovanje, seksualno izrabljivanje, torturu, prebijanje, izgladnjivanje, pretnje smrću i sl.⁷ Tačnije, fizičko zlostavljanje žrtava varira od pretnji i batinanja do drogiranja, čak i ubistva. Žrtve koje

⁶ Ove devojke završavaju u krugovima za prostitutke ili u krugovima za prodaju dece, najčešće u severnoj Italiji, posebno u Torinu i Milanu. Prema raspoloživim podacima, albanski kriminalci muče ove žene, tj. primenjuju različite postupke kažnjavanja kako bi ih održavali u "slepoj poslušnosti". Postoje dokazi da one koje nisu htele da sarađuju su mučene tako što su im tetovirani ili vatrom nanošeni simboli po telu. Neke od njih koje su imale manje sreće su "zbog neposlušnosti" ubijene od strane albanskih kriminalaca. Ibid.

Vid. <http://state.gov/g/drl/rls/traf>

⁷ Mlade žene iz Azije su "roba" već decenijama. Međutim, sve veća nezaposlenost, siromaštvo i slabljenje socijalne strukture, su prouzrokovali da nove nezavisne zemlje, misli se, pre svega, na Rusiju i Ukrajinu, postaju najnovije destinacije za regrutovanje žena i dece u seksualno i dužničko roblje. Izvori koji su bliski onima koji sprovode istraživanja u vezi trgovine ljudima izveštavaju o dramatičnom porastu ovog problema u poslednje dve godine na području Njujorka i Nju Džerzija. Žene regrutuju i transportuju u SAD i druge zemlje ruski organizovani kriminalci. One se koriste za pružanje seksualnih usluga, kao go.go igračice i kućne pomoćnice. Vid. Walter Zalisko: Russian organized crime,...

prežive često ostaju obogaljene, unakažene i doživotno emocionalno osakaćene.

Mada je "model postupanja" trgovaca ljudima dosta tipičan, metode koje ovi upražnjavaju su najraznovrsnije i odražavaju njihovu pravu dovrtljivost u načinima da izbegnu hapšenja, odnosno, da budu otkriveni od strane policije. Pošto većina zemalja ima strogo kontrolisane granične prelaze i vizne režime, mogućnosti za legalan ulazak u zemlju su veoma male. Zato, mnoge osobe koje žele da napuste svoje zemlje, da pobegnu od siromaštva i političke i socijalne nesigurnosti u svojoj zemlji, nalaze da вреди platiti ovu ogromnu cifru, rizikujući ili prenebregavajući sve opasnosti koje sa sobom povlači ilegalan prelazak granice. Istovremeno, stroga kontrola na graničnim prelazima ostavlja neograničene mogućnosti organizovanim kriminalcima koji trguju ljudima da za ilegalne prelaske granice zarade ogroman novac. Oni žrtvama nude usluge kao što su: obezbeđivanje lažnih viza i pasoša, kao i nabavljanje svih ostalih potrebnih lažnih dokumenata, transportovanje, obezbeđivanje vođača koji će ih prebaciti preko granice, obezbeđivanje smeštaja, nalaženje posla i dr. Kada stigne na odredište, žrtva se obaveštava da je (navodno) obezbeđeno mesto već popunjeno, a da zbog nastalih troškova ovakve "organizacije", zapravo one duguje agentu novac za put (koji obično košta 5000 – 20000 \$).⁸

Prema ovakvoj "skici", neke žrtve završavaju kao žrtve eksploatacije i kroz zvanične legalne puteve. Na primer, po zakonu SAD-a, strane diplomate i zaposleni u međunarodnim organizacijama (na pr. u UN) imaju pravo da dovedu radnike iz svojih zemalja za rad u kući za koji ovi dobijaju specijalne A3 i G5 vize. Svake godine se po ovom programu uveze nekoliko hiljada žena koje bi trebalo da budu zaštićene (i plaćene) po američkim zakonima. Nažalost, većina ovih žena nije upoznata sa pravima iz pomenutih zakona. Kada se insistira na prethodnom, insistira se na sledećem: ne samo da je veliki broj njih prisiljen da radi za malu naknadu, neograničeno radno vreme, već se neke od njih povremeno koriste za zabavu prilikom poseta visokih diplomata i drugih zvaničnika.⁹

Konkretno suočenje sa ovom dimenzijom problema, stavlja nas pred gomilu ozbiljnih pitanja koja se javljaju u vezi sa krivičnopravnom reakcijom na odnosnu vrstu organizovanog kriminaliteta. Kada se insistira na prethodnom, insistira se na sledećem - kako kreirati politiku eliminisanja ove društveno-negativne pojave, kakvim kaznenim intervenisanjem uticati na sudbinu i tok, stvarni obim i užasne štete koje on ostavlja za sobom. U spektru mnogobrojnih i različitih odgovora koji tu iskrsavaju, kao najvažnije u svim skalama, javljaju se dve osnovne suprotstavljene opcije. Da li rešenje

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

označenog problema locirati na područje represije i njenog pooštavanja, podrazumevajući pod tim primenu čitavog "arsenala" sredstava i postupaka koje državi stoje na raspolaganju (rizikujući da ti mehanizmi budu neprihvatljivi sa stanovišta pravne države i ljudskih prava)? Ili se, možda, odlučiti za alternativu oštrog represivnog pristupa - dijametralno suprotan pravac akcija u borbi sa ovim vidom društveno-najopasnijeg ponašanja, tj. rešenje tražiti prioritetno na terenu uspešnog vođenja socijalno preventivne politike. U stvari, da li politiku efikasnog sprečavanja trgovine ljudima u najvećem stepenu koncentrisati na planu preventivnog delovanja, smatrajući da su prevencija, tj. socijalna prevencija njegovo ishodište i jedino ponuđeno adekvatno rešenje za njegov nestanak?

Za koji god pristup da se odlučimo, ovde je, u stvari, akcenat samo na jednom - ova vrsta organizovanog kriminaliteta se može poraziti samo zajedničkom akcijom svih država sveta (borba se više ne može odvijati u nacionalnim okvirima). Države često gube bitku protiv organizovanog kriminaliteta, prvenstveno usled nesposobnosti da se međusobno efikasno pomažu, kao i usled nedovoljne koordinacije rada njihovih odgovarajućih organa. Zato je jedan od prioriteta međunarodne zajednice - veća međusobna saradnja i povezanost zemalja, upravo kreiranjem svetskog plana borbe protiv ovog kompleksnog i jedinstvenog problema.

Minimum usklađenosti zajedničkog zakonodavstva, veća uzajamna saradnja i šira razmena informacija, to su "stubovi nosači" u uspešnom intervenisanju protiv organizovanih kriminalaca ove vrste.

Međutim, okvir efikasne borbe protiv trgovine ljudima, iako se interpretira na različite načine, pokazuje jasno, "kao na dlanu" kako ovaj problem zadobija dodatnu težinu u svojoj praktičnoj primeni. Ispalo je da se veliko dostignuće međunarodnog prava u XX veku svodi samo na "formalno prihvatanje" na svetskoj sceni, što je apsolutno neprimereno sadašnjem aktuelnom trenutku. Posmatrano kroz prizmu naše društvene stvarnosti, ova specifična pojava je životna činjenica u ispoljavanju kriminaliteta sa svojom osobenom pojedinačnom i kolektivnom štetnošću, pa stoga i posebna kategorija u krivičnompravnom smislu koja nužno mora da ima i određene specifičnosti. U našem zakonodavstvu trgovina ljudima se tretira čl. 388 KZ - "trgovina ljudima" i čl. 389 KZ - "trgovina dece radi usvajanja", gde se, očigledno, radi o posebnom obliku krivičnog dela trgovine ljudima. Ustav Republike Srbije u čl. 26 izričito zabranjuje ropstvo, položaj sličan ropstvu i prinudni rad odnosno "svaki oblik trgovine ljudima" (stav 2).¹⁰

Najzad, svodeći ovaj deo razmatranja, važno je primetiti da tačne i aktuelne informacije o označenom fenomenu, njegovom obimu i stvarnoj prirodi, ne postoje. Naprotiv, podaci o trgovini ljudima su često nedostupni, međusobno

¹⁰ Ustav Republike Srbije, "Službeni glasnik RS", br. 98/06.

protivurečni i nepovezani, uglavnom zastareli...¹¹ A bez pravih podataka, bez osvetljavanja prave kvantitativne dimenzije ove pojave, ne možemo dobiti ni stvarnu (realnu) sliku o njoj, pa tako nije moguće ni formulirati nove okvire razmišljanja, analiziranja i pronalaženja odgovarajućih rešenja u strategiji i taktici, odnosno u borbi sa njom. I, mada bismo mogli da formuliramo i preduzmemo određenu, uspešniju politiku reagovanja na tu vrstu kriminalnog ponašanja, bili bismo primorani da nastavimo traganje za dobijanje kvalitetnih i pouzdanih podataka. Očigledno, potreban je nov "kompas za putovanje" ovim novim regionalnim i globalnim terenima.

* * *

U skladu sa našim osnovnim teorijskim opredeljenjem, predstoji nam analiza koja će se u razmatranjima fokusirati na neke relevantne momente od značaja za sagledavanje označene problematike. U tom kontekstu, naše dalje izlaganje obuhvatiće upoznavanje sa faktorima koji su u određenim fazama razvoja tih država pogodovali procvatu ove vrste organizovanog kriminaliteta, o aktuelnom stanju (stvarnom obimu i štetama koje proizvodi), ali i načinu na koje se one suprotstavljaju ovom kompleksnom i jedinstvenom fenomenu. Ovo posebno ako se ima u vidu da se radi o zemljama koje beleže odgovarajuće uspehe u prevenciji i suzbijanju tog vida organizovanog zločina.

MEĐUNARODNI STANDARDI I BORBA PROTIV TRGOVINE LJUDIMA U NACIONALNIM ZAKONODAVSTVIMA

Sve veća složenost u razumevanju ovog fenomena od strateškog je značaja za budući smer programa i akcija u borbi sa njim. Služeći se starim i neadekvatnim instrumentima za posmatranje i tumačenje, za razotkrivanje i uništavanje ovog oblika organizovanog kriminaliteta, ne treba da nas čudi, niti iznenađuje neuspeh krivičnog pravosuđa u njegovom sprečavanju, odnosno suzbijanju.

¹¹ Postoji čitav niz problema koji blokira napore u dobijanju pouzdanih podataka o trgovini ljudima, ne postoji jedinstvena metodologija prikupljanja podataka o ovoj pojavi na nacionalnom i međunacionalnom nivou, nema uporednih statistika o broju prijavljenih krivičnih dela, tužbi za sudske slučajeve, kao i broju žrtava; odsustvo opšteprihvaćenog zakonskog koncepta trgovine ljudima u nacionalnim zakonodavstvima, visoke tamne brojke ove organizovane kriminalne aktivnosti, što dalje proizvodi otežano identifikovanje, kontrolu i prevenciju, tj. utiče direktno na neefikasnost mehanizama delovanja u pravcu njenog suzbijanja; loša koordinacija u delovanju državnih organa, nevladinih i međunarodnih organizacija, neadekvatan pravni položaj žrtava trgovine u većem broju zakonodavstava koji za posledicu ima nespornost za saradnju tokom istrage i krivičnog postupka i dr. Vid. o tome: N. Radović, op. cit, str. 181-183.

Međutim, mi ovde hoćemo da osvetlimo jednu drugu dimenziju problema trgovine ljudima. Time želimo da postignemo dvostruki cilj. Prvo, uz konstataciju da je nezamislivo da se trgovina ljudima događa u XXI veku, razmatranje ove vrste treba da nam pruži "koliko-toliko" potpuniju sliku u vezi trgovine ljudskim bićima kako bi smo shvatili u kom obimu i u kojoj meri je ova kriminalna aktivnost raširena. Drugo, a u neposrednoj vezi sa prvim, prezentacija koja sledi (omogućavajući tako bolji pregled i uvid u problem i karakter ovog fenomena), treba da pokrene neke države, tj. određena nacionalna zakonodavstva na akciju. U tom smislu, treba očekivati da se nivo saradnje u potrazi za adekvatnim rešenjima poveća. Zato insistiramo na sledećim izvodima iz izveštaja (urađen u skladu sa Zakonom o zaštiti žrtava nasilja i trgovinom ljudima iz 2000. godine) u kome je detaljno dat prikaz trgovine ljudima u raznim zemljama, kao i šta je konkretno u tim državama preduzeto da se takva trgovina suzbije.¹²

I Zemlje koje ispunjavaju minimalne standarde za eliminisanje trgovine belim robljem i ulažu maksimalne napore da eliminišu trgovinu ljudima

Italija. Italija je zemlja odredišta, a u manjoj meri tranzitna zemlja za trgovinu muškarcima, ženama i decom koja mahom stižu iz Albanije, Nigerije, istočne Evrope, područja bivšeg SSSR-a, južne Amerike i Azije. Muškarci i žene se prodaju za prostituciju, a muškarci iz Kine za obavljanje teških fizičkih poslova.

Vlada Italije u potpunosti ispunjava minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima i preduzima ozbiljne i kontinuirane napore da eliminiše teške oblike trgovine ljudima u pogledu sprovođenja zakona, zaštite žrtava i prevencije ove vrste kriminalnih aktivnosti. Vlada se koristi

¹² US. State Department je 12. jula 2001. objavio izveštaj o trgovini ljudima odobren od strane Kongresa, koji govori o trgovini ljudima u 82. zemlje. Zemlje koje nisu uključene u ovaj izveštaj ili imaju zanemarljiv broj slučajeva trgovine ljudima, ili usled nedostatka pravih informacija ne može da se proceni realna situacija.

U skladu sa Zakonom o trgovini ljudima iz 2000. godine, izveštaj o trgovini ljudima svrstava države u jednu od tri kategorije. Prvu kategoriju čine države koje su zadovoljile minimalne standarde i ulažu maksimalne napore da eliminišu trgovinu ljudima, kazne učinioce, zaštite žrtve i informišu javnost na pravi način i u dovoljnoj meri o ovoj kriminalnoj aktivnosti.

Drugu kategoriju čine države koje nisu zadovoljile minimalne standarde, ali čine značajne napore i napreduju u tom pravcu.

U treću kategoriji spadaju države koje nisu zadovoljile minimalne standarde i čije vlade ne preduzimaju ništa da se reši ovaj problem. Vid: Transcript: Powell, Dobriansky Briefing on Trafficking Report, Following is the transcript of the briefing, US. Department of State, Office of the Spokesman, July 12, 2001.

širokom lepezom zakona da goni učinioce, uključujući zabranu prostitucije, ropstva, seksualnog zlostavljanja, kidnapovanja i pomaganja pri ilegalnim ulascima u zemlju. Vlada je kaznila mnogo učinilaca ovih kriminalnih aktivnosti. Ministarstvo unutrašnjih poslova vodi posebne programe obuke da skrene pažnju policije na problem trgovine ljudima. Mnogi policajci se specijalizuju za slučajeve otkrivanja i praćenja puta krijumčarenja ljudima. U cilju zaštite žrtava, vlada obezbeđuje dozvole za privremeni boravak koje pod određenim okolnostima mogu da prerastu u dozvole za stalni boravak. Vlada finansira postojanje sigurnih kuća i prihvatilišta.

Holandija. Holandija je zemlja destinacije i tranzita lica kojima se trguje, uglavnom žena i dece, koji dolaze iz celog sveta, uključujući Nigeriju, Tajland, Filipine, Rusiju, Bugarsku. Kinu, južnu Ameriku i centralnu i istočnu Evropu. Holandija je i tranzitna zemlja na putu ka drugim zemljama EU.¹³

Vlada Holandije je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminaciju trgovine ljudima, uključujući tu ozbiljne i kontinuirane napore da se eliminišu ekstremni oblici trgovine ljudima. Holandija detaljno istražuje i strogo kažnjava učinioce. Sudovi su izrekli veliki broj pravosnažnih presuda. U 2001. vlada je imenovala Nacionalnog javnog tužioca za pitanja trgovine ljudima, a svaki oblasni sud ima svog okružnog tužioca za kriminalne aktivnosti iz ove oblasti. Na policijskim akademijama postoje predmeti o kontroli prostitucije u okviru kojih se izučavaju sredstva za otkrivanje učinilaca i mere zaštite žrtava. Mnogi policajci su prošli kroz ovu obuku i veruju da je to rezultiralo boljim rezultatima u istrazi. U cilju zaštite žrtava vlada je uvela B9 imigracioni status koji se dodeljuje žrtvama ili svedocima trgovine ljudima koji su voljni da svedoče protiv učinilaca. Oni koji dobiju B9 status mogu da ostanu u Holandiji 3 meseca dok se ne završe odgovarajuće istrage. U tom periodu žrtve mogu da odluče da li će da podnesu prijave protiv učinilaca...

Švajcarska. Švajcarska je zemlja krajnjeg odredišta za trgovanu ljudima, skoro isključivo ženama, dok manje predstavlja tranzitnu zemlju.

Vlada Švajcarske je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, uključujući ulaganje izuzetnih i kontinuiranih napora za eliminisanje ekstremnih oblika trgovine ljudima u pogledu efikasnosti sprovođenja zakona, zaštite žrtava i prevencije ovih kriminalnih aktivnosti. Švajcarski krivični zakon kažnjava seksualno eksploatisanje, prisilnu prostituciju, prodaju žena i iskorišćavanje osoba koje

¹³ Pažnju privlače dva specifična problema: nestanci maloletnih devojčica iz Centra za azilante (mahom iz Zapadne Afrike i Kine) koje često završavaju kao prostitutke i sve veći broj dečaka, Marokanaca ili Turaka koji žive u Holandiji, a koji guraju u prostituciju treću generaciju mladih Holandanki, mahom marokanskog, surinamskog ili antilskog porekla.

su u nevolji za prinudan rad ili sličnu svrhu. Kantonalne vlasti sprovede istrage i kažnjavaju učinioce. Taj broj se vremenom značajno povećava. U cilju zaštite žrtava Federalna služba policije i kantonalni sud saraduju sa nevladinim organizacijama da bi obezbedili pomoć žrtvama trgovine belim robljem.

Velika Britanija. Velika Britanija je zemlja krajnjeg odredišta žena koje se prodaju u svrhu prostitucije, kao i muškaraca u svrhu fizičkog rada, uglavnom na farmama, radionicama i industriji. Žene se uglavnom dovode iz istočne Evrope, mahom Balkana. Žrtve fizičkog eksploatacija dolaze iz raznih zemalja: Kine, Konga, Angole, Kolumbije, Rumunije, države bivše SFRJ i indijskog poluostrva.

Vlada Velike Britanije je u potpunosti ispunila minimalne standarde za sprečavanje problema trgovine ljudima, uključujući ulaganje izuzetnih i kontinuiranih napora za eliminisanje ozbiljnih oblika trgovine ljudima u pogledu efikasnosti sprovođenja zakona, zaštite žrtava i prevencije ovih kriminalnih aktivnosti. Mada nema specifičan zakon protiv trgovine ljudima, Velika Britanija zabranjuje slične kriminalne aktivnosti, kao protivzakonito držanje lica, aktivnosti na seksualnom i fizičkom maltretiranju lica, kao i ilegalne prelaske granice. Britanska policija ima veoma obučene policajce u agencijama koje se bave sprovođenjem zakona, a koje istražuju slučajeve trgovine ljudima. Vlada aktivno vodi istrage o svim prijavljenim slučajevima. Zabeleženo je više slučajeva kažnjavanja za učinioce za aktivnosti kao što su navođenje na prostituciju.

Poljska. Poljska je zemlja porekla, tranzita i krajnjeg odredišta trgovine licima, prvenstveno ženama i decom. Lica se dovode mahom iz Rusije, Belorusije, Ukrajine, Rumunije i Bugarske. Poljakinje se prodaju u Zapadnu Evropu, uglavnom Nemačku, Holandiju, Belgiju i Švajcarsku.

Vlada Poljske je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, uključujući ulaganje izuzetnih i kontinuiranih napora za eliminisanje ozbiljnih oblika trgovine ljudima u pogledu efikasnosti sprovođenja zakona, zaštite žrtava i prevencije ovih kriminalnih aktivnosti. Poljski zakon zabranjuje prisiljavanje žena na prostituciju, trgovinu ljudskim bićima i podvođenje. Poljska policija vrši istragu nad slučajevima trgovine ljudima. U poslednjih par godina broj prijavljenih i kažnjenih učinilaca je znatno porastao. Vlada saraduje sa drugim zemljama i regionalnim organizacijama na slučajevima trgovine ljudima i repatrijaciji žrtava...

Portugalija. Portugalija je zemlja krajnjeg odredišta lica, prevashodno muškaraca iz istočne Evrope, najviše iz Moldavije, Ukrajine, Rusije i Belorusije, ali takođe iz Brazila i Afrike. Svi se oni dovode u Portugaliju da bi radili na teškim fizičkim poslovima, kao na primer na gradilištima. Ženama iz istočne Evrope se trguje u cilju seksualne eksploatacije.

Vlada Portugalije je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, uključujući ulaganje izuzetnih i kontinuiranih napora za eliminisanje ozbiljnih oblika trgovine ljudima u pogledu efikasnosti sprovođenja zakona, zaštite žrtava i prevencije ovih kriminalnih aktivnosti. Portugalija ima stroge krivične i imigracione zakone koji eksplicitno zabranjuju trgovinu ljudima. Vlada je aktivna na istraživanju slučajeva trgovine ljudima koji su rezultirali hapšenjem učinilaca. Vladine službe su čak uspele da razbiju nekoliko većih mafijaških kartela koji se bave ovim kriminalnim aktivnostima. Vlada saraduje sa drugim zemljama EU u istragama i gonjenju učinilaca.

Litvanija. Litvanija je zemlja regrutovanja, tranzita i krajnjeg odredišta žena i dece žrtava trgovine ljudima. Žene iz Litvanije se, pre svega, prodaju u Nemačkoj, Španiji, Belgiji, Holandiji i Norveškoj. Srednji istok (Izrael i Emirati) su, takođe, zemlje njihovog krajnjeg odredišta. Žene iz Ukrajine, Rusije, Belorusije, Latvije i iz unutrašnjosti Litvanije se dovode u veće gradove.

Vlada Litvanije je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, uključujući tu i ozbiljne i kontinuirane napore da se eliminišu ekstremni slučajevi trgovine ljudima. Ti napori su usmereni na efikasno sprovođenje zakona, zaštitu žrtava i preventivne programe. Litvanija ima dobar Krivični zakon, kao i Zakon o radu koji zabranjuju robovlasničke odnose, prodaju i trgovinu ljudima u cilju seksualnog iskorišćavanja i ostvarivanja materijalne i lične koristi i trgovine ljudima u svrhu prostitucije. Amandmani koji su usvojeni na krivični i krivično-procesni zakon omogućavaju zasebno svedočenje žrtava pred sudijom, da bi se omogućilo alternativno rešenje žrtvi koja se plaši da svedoči pred punom sudnicom. Ovim amandamanima je dozvoljeno da se na sudu koriste izjave stranaca, žrtava trgovine ljudima, koje su snimljene na video traci. Vlada aktivno istražuje slučajeve koji uključuju trgovinu ljudima i sve je veći broj kažnjenih učinilaca. Vlada ima i protokol o saradnji sa drugim vladama na slučajevima trgovine ljudima, naročito sa vladama Belorusije, Rusije i Ukrajine, kao i Nemačke i Norveške.

Makedonija. Makedonija je zemlja tranzita i krajnjeg odredišta, mahom žena i dece koji se u svrhu prostitucije dovode iz zemalja bivšeg SSSR-a i istočne Evrope, mahom Ukrajine, Moldavije, Rumunije i Bugarske. Neke žrtve ostaju u Makedoniji, dok se neke dalje prodaju u Albaniju, Kosovo ili Italiju.

Vlada Makedonije je u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, uključujući ulaganje ozbiljnih i kontinuiranih napora da se eliminišu ekstremni oblici trgovine uz efikasno sprovođenje zakona, zaštitu žrtava i dalje sprečavanje ilegalne trgovine

ljudima. Makedonija je u 2002. godini donela, Krivični zakonik¹⁴ kojim se kažnjava trgovina ljudima i druge kriminalne aktivnosti iz ove oblasti, kao što je oduzimanje i uništavanje dokumenata žrtve. Pre donošenja ovog zakona, Makedonija je kažnjavala učinioce po krivičnim zakonima za silovanje i kidnapovanje osoba. Mnogi od ovih slučajeva su rezultirali pravosnažnim presudama. U cilju zaštite žrtava, u vladinim prihvatilištima žrtvama se obezbeđuje medicinska i psihološka podrška. Ova prihvatilišta su pružila zaštitu mnogim žrtvama trgovine ljudima. U toku poslednje godine, stav policije prema žrtvama se poboljšao. Žrtve se ohrabruju da bi pružile informacije u istragama koje se vode protiv kriminalaca i teoretski mogu same da podnesu krivičnu prijavu protiv učinilaca, mada se u praksi to ne događa.

II Zemlje koje ne ispunjavaju minimalne standarde za eliminisanje trgovine belim robljem ali čine značajne napore u tom pravcu

Mađarska. Mađarska je tranzitna zemlja za prebacivanje žrtava trgovine ljudima, a u manjoj meri predstavlja zemlju izvora njihovog regrutovanja, ili njihove krajnje destinacije. Trguje se ženama i devojkama u cilju seksualne eksploatacije, a one dolaze mahom iz Rumunije, Ukrajine, Moldavije, Poljske, Jugoslavije i Kine i preko Mađarske se prebacuju u Austriju, Nemačku, Španiju, Holandiju, Italiju, Švajcarsku i SAD. Muškarci kojima se trguje, mahom za obavljanje teških fizičkih poslova, preko Mađarske se prebacuju u zemlje EU, a dolaze iz Iraka, Pakistana, Bangladeša i Avganistana.

Vlada Mađarske ne ispunjava minimalne standarde za eliminisanje trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu. Sve je veći broj slučajeva prema kojima se preduzima krivično gonjenje. Policija u istočnom delu Mađarske veruje da su trgovci belim robljem bolje opremljeni od vladinih službi koje se bave sprovođenjem zakona protiv trgovine ljudima. Navodno, policija i imigracione službe često odbacuju prijave o kidnapovanju mladih žena. Ovi zvaničnici prigovaraju da je teško preduzeti krivično gonjenje za učinioce kidnapovanja bez svedočenja očevidaca, dok i same žrtve često odbijaju da svedoče. Problem leži i u korupciji graničnih službenika, mada je veliki broj njih uhapšen zbog pružanja pomoći trgovcima belim robljem.

Izrael. Izrael je zemlja krajnje destinacije u trgovini ženama. Žene iz Moldavije, Rusije, Ukrajine i Brazila se dovode u Izrael u svrhu seksualne eksploatacije.

¹⁴ Krivičen zakonik na Republika Makedonija, Službeni vesnik na RM, br. 37/1996 i 80/1999.

Izraelska vlada još uvek u potpunosti ne ispunjava minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu. Izraelski Zakon predviđa krivično gonjenje za trgovinu ženama u svrhu njihove seksualne eksploatacije. Silovanje, prinudno zadržavanje, oduzimanje pasoša, eksploatacija i kidnapovanje u cilju prostitucije, takođe podležu krivičnom gonjenju. Vlada aktivno istražuje slučajeve trgovine ljudima i ima dosta uspeha u kažnjavanju učinilaca. Državno tužilaštvo je štampalo vodič *Istraživanje i krivično gonjenje prostitucije i trgovine ženama u cilju prostitucije* koji se distribuira policiji i istražnim sudijama. Mada nema zvaničnih informacija da su policajci direktno učestvovali u trgovini ljudima, postoje nekoliko slučajeva gde su policajci osumnjičeni za uzimanje mita ili korišćenje seksualnih usluga u zamenu za obaveštavanje vlasnika bordela o predstojećim policijskim racijama. Pri Ministarstvu pravde postoji odeljenje koje se bavi pritužbama na umešanost policije u kriminalne aktivnosti i ono je do sada uspešno istražilo sve prijave i preduzelo odgovarajuće pravne mere protiv učinilaca.

Japan. Japan je zemlja odredišta u koju se dovoze žene koje se seksualno eksploatišu, kao i muškarci koji se koriste za težak fizički rad. Žene-žrtve ove trgovine dolaze iz jugoistočne Azije, naročito Tajlanda i Filipina, a sve više iz Kolumbije, Rusije i drugih zemalja bivšeg SSSR-a. Muškarci- žrtve mahom dolaze iz Kine, a sve ih je više iz Kolumbije, Rusije i drugih zemalja bivšeg SSSR-a.

Japanska vlada još uvek ne ispunjava minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu. Mada Vlada još uvek nije donela zakon koji izričito zabranjuje trgovinu ljudima, učinoci se kažnjavaju po srodnim zakonima. Utisak je da procesi istrage i kažnjavanja nisu komplementarni pa se učinocima vrlo često sudi za manje prekršaje, oni dobijaju blage kazne ili se uopšte ne procesuiraju. Žrtve trgovine ljudima se po japanskom zakonu uglavnom tretiraju kao ilegalni imigranti i deportuju se, što je sasvim neprimereno ponašanje prema žrtvama nasilja. Zaštita nije dostupna svim žrtvama. Privremeni boravak se obezbeđuje samo stranim državljanima žrtvama nasilja koji se obrate vladi za pomoć. Policiji i imigracionim službenicama je pružena specijalna obuka za pomoć žrtvama nasilja. Postoje i razne druge mere zaštite svedoka koji svedoče protiv učinilaca, mada se same žrtve u dovoljnoj meri ne podstiču da podnose krivične prijave. Vlada se angažuje na podizanju svesti javnosti, posebno u odnosu na one zakone koji se bave zabranom seksualnog iskorišćavanja dece, kao i organizovanjem i finansiranjem konferencija iz oblasti sprečavanja trgovine ljudima. Takođe je finansirala edukacione kampanje u zemljama iz kojih se žrtve regrutuju. Drugi naponi u pogledu prevencije su uglavnom usmereni na pružanje pomoći međunarodnim organizacijama koje sprovode ekonomske i socijalne programe kojima se pomažu rizične grupe iz koji je najveći broj žrtava regrutovan...

Kazahstan. Kazahstan je zemlja regrutovanja, tranzita i krajnjeg odredišta i žena i muškaraca koji se seksualno ili fizički eksploatišu. Žrtve dolaze u Kazahstan iz Kirgiza, Tadžikistana i Uzbekistana i dalje se prodaju u Ujedinjene Arapske Emirate, Grčku, Kipar, Francusku, Italiju, Portugaliju, Švajcarsku, Belgiju, Južnu Koreju, Tursku, Izrael i Albaniju.

Vlada u Kazahstanu nije u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, međutim čini značajne napore u tom pravcu. U februaru 2002. izmenjen je Krivični zakon podrazumevajući, pod tim i amandmane o zabrani trgovine odraslim osobama. Postojeći zakon je već zabranjivao trgovinu dece. Po tom zakonu su već bili presuđeni neki slučajevi seksualnog eksploatisanja. Vlada je inicirala i programe obuke u cilju efikasnijeg sprovođenja ovog zakona i s vremena na vreme vrši proveravanje turističkih agencija koje nude obećavajući posao u inostranstvu. Korupcija je problem prisutan na svim nivoima, tako da je zabeleženo nekoliko slučajeva osude graničnih službenika za primanje mita. Vlada pruža punu saradnju u međunarodnim istragama. Međutim, ne postoji efikasna akcija vlade na pružanju usluga žrtvama. Neke žrtve su, čak i zatvarane zbog prostitucije i kršenja zakona o radu, ili su ih imigracioni službenici vraćali u njihove zemlje bez istraživanja njihovih slučajeva. Međutim, ukoliko se utvrdi da je neko lice žrtva trgovine ljudima, vlada u tim slučajevima saraduje sa nevladinim organizacijama da se žrtvi pruži pomoć. Žrtve se ohrabruju da pomognu u istragama učinilaca, pod uslovom da im nevladine organizacije obezbede restituciju i tada se sklanjaju od kriminalaca sve dok istraga traje...

Moldavija. Moldavija je zemlja iz koje se regrutuju žene i deca i dalje se šalju u zemlje kao što su Turska, Grčka i neke države bivše SFRJ, gde se seksualno iskorišćavaju.

Vlada Moldavije nije u potpunosti ispunila minimalne standarde eliminisanja problema trgovine ljudima. Ona čini značajne napore u tom pravcu, što pokazuju i mnogobrojne akcije na donošenju i sprovođenju zakona i prevenciji. Krivični zakon je usvojen 18. aprila 2002, kažnjava trgovinu ljudima.¹⁵ Vlada je obezbedila specijalizovanu obuku, a neki zvaničnici su se obučavali i na međunarodnim seminarima. Granice se adekvatno ne čuvaju. Vlada Moldavije nema kontrolu nad granicom sa Transilvanijskim Regionom koji se separatisao i susednom Ukrajinom. Vlada nema sredstava da finansira program zaštite svedoka, ali međunarodne nevladine organizacije rade sa ženama žrtvama trgovine ljudima i osnovale su prihvatilišta i programe pružanja pomoći žrtvama. Žene žrtve se ne

¹⁵ U toku 2001. podnete su krivične prijave protiv 34 učinioca, po prethodnom zakonu kojim se kažnjava podvođenje osoba radi prostitucije. Krivično gonjenje je preduzeto za još pet slučajeva prema drugim odredbama zakona (koja su u vezi sa trgovinom ljudima). Nema podataka da li je neki od ovih slučajeva rezultirao pravosnažnom presudom.

zatvaraju i ne kažnjavaju za prostituciju. Ne postoji program zaštite svedoka. U pogledu prevencije, vladine organizacije kooperiraju sa nevladinim i međunarodnim organizacijama koje obezbeđuju informacije u školama o trgovini ljudima, dele brošure i vode SOS linije. Na državnoj televiziji se emituje program protiv trgovine ljudima. Oformljena je i Nacionalna radna grupa za borbu protiv trgovine ljudskim bićima koja je prihvatila nacionalni plan aktivnosti...

Slovenija. Slovenija je primarno tranzitna zemlja za žene koje dolaze iz istočne, jugoistočne i centralne Evrope. One se prebacuju u zapadnu Evropu, SAD i Kanadu. Slovenija je, takođe, zemlja krajnje destinacije žena i devojčica koje uglavnom dolaze iz republika bivše Jugoslavije, Ukrajine, Moldavije, Rumunije, Češke i Bugarske. Veoma mali broj Slovenki se prebacuje u zapadnu Evropu.

Vlada Slovenije nije u potpunosti ispunila minimalne standarde za eliminisanje problema trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu. Sloveniji nedostaje odredba zakona koji će eksplicitno zabraniti trgovinu ljudima. Učiniocima ovih dela se može suditi u okviru odredaba koji zabranjuju obezbeđivanje seksualnih usluga, podvođenje, prisiljavanje na prostituciju, silovanje, seksualno zlostavljanje, dovođenje osobe u robovlasnički položaj i sl. U praksi je vrlo teško kažnjavati trgovce belim robljem u okviru ovog zakona. Naročito je teško dokazati robovlasnički položaj žrtava. Zato je policija prevashodno angažovana na kontroli dovođenja žena u Sloveniju, s tim u vezi saraduje sa susednim zemljama i već je izvršila hapšenje određenog broja ljudi koji su se bavili trgovinom ljudi...

* * *

Treću kategoriju država ne treba posebno pominjati, jer je reč o zemljama koje nisu zadovoljile minimum standarda i čije vlade ne preduzimaju ništa da se reši ovaj problem. Otuda ćemo samo naznačiti neke od njih, jer bi nam svako drugo, detaljnije obrazlaganje ove vrste oduzelo previše vremena i prostora, mada bi nam, sa druge strane, ono reljefnije pokazalo (sa svim katastrofalnim posledicama koje iz toga mogu proizaći) - šta treba činiti, a naša namera je, upravo suprotna. Znači, osloniti se na iskustvo u borbi sa trgovinom ljudima država iz I kategorije, jer jedino to može biti produktivna metoda za pokretanje država na akciju u cilju bolje kontrole ove vrste kriminaliteta i zaštite žrtava.

Iz ovog upućivanja, pomenimo sledeće države iz III kategorije: Rusija, Saudijska Arabija, Sudan, Tadžikistan, Turska, Ujedinjeni Arapski Emirati, Iran, Indonezija, Liban...¹⁶

* * *

Republika Srbija. Prema raspoloživim podacima¹⁷, Srbija je zemlja tranzita trgovine ljudima, ali i zemlja regrutovanja, privremenog ili krajnjeg odredišta žena i devojčica koje se prodaju u svrhu seksualne eksploatacije. Žrtve, većinom iz istočnoevropskih, siromašnih zemalja - Moldavije, Rumunije, Ukrajine i Bugarske završavaju u zemljama zapadne Evrope, na Kosovu, u Bosni i Albaniji. Romska deca se, takođe, prebacuju u zapadnu Evropu za prosjačenje i krađu. I kineski državljani se tranzitiraju preko Srbije u zemlje zapadne Evrope.

Kako pokazuju dobijeni podaci, putevi trgovine ženama uglavnom polaze iz zemalja bivšeg SSSR-a (Ukrajine i Moldavije), vode preko Rumunije, Bugarske, nešto ređe Mađarske, do Srbije i Crne Gore. Kroz Srbiju, kanali trgovine ženama idu od severa prema jugu - prema Kosovu i Makedoniji, odnosno prema Crnoj Gori, pa u Italiju i Albaniju, i od istoka ka zapadu - prema Republici Srpskoj i Hrvatskoj, izuzetno prema severu - Mađarskoj. Kada su u pitanju naše državljanke, njima se trguje uglavnom u okviru granica naše zemlje, ali i van, u inostranstvu - najviše u Bosni, Makedoniji i Italiji. Na srpsku teritoriju strane državljanke ulaze legalno ili ilegalno, različitim prevoznima sredstvima ili pešice. Beograd predstavlja privremenu ili trajnu destinaciju - većina žena žrtava trgovine; istovremeno jedan je od glavnih tranzitnih centara u kome se ove neko vreme zadržavaju, a zatim prodaju dalje.¹⁸

Rezultati istraživanja trgovine muškarcima pokazuju, pak, da je naša zemlja poslednjih godina bila primarno zemlja tranzita, a sekundarno zemlja

¹⁶ III Country Narratives - Countries Q through, Trafficking in Persons Report - Released by the Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, June 2, 2002.

¹⁷ Dobijenim na osnovu istraživanja koje je sprovedeno 2003. godine, od strane Viktimološkog društva Srbije, a objavljenom 2004. godine. Reč je o svojevrsnom istraživačkom zahvatu koji nam je prvi put ponudio najkompletniji uvid u rasprostranjenost, strukturu i karakteristike trgovine ljudima, ali i način funkcionisanja raspoloživih mehanizama za njeno suzbijanje i prevenciju. - S. Čopić: Cit. prema V. Nikolić-Ristanović, Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2004, str. 115-118.

¹⁸ V. Nikolić-Ristanović, S. Čopić, S. Milivojević, B. Simeunović-Tomić, B. Mihić, Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2004, str. 99-101 i 128-130.

porekla žrtava. Radi se, naime, o trgovini kroz Srbiju migranata poreklom iz Avganistana, Iraka, Irana, Turske, Kine, Rumunije, Pakistana i Bangladeša u pravcu Mađarske ili Hrvatske, ka zapadnoevropskim zemljama - Nemačka, Italija i Velika Britanija. Putevi transfera muškaraca žrtava trgovine preko Srbije obavljaju se između granica Srbije i Bugarske (kod Zaječara) i Rumunije (kod Vršca, oko Velikog Gradišta i Bele Crkve), na ulazu. Iz Mađarske se to čini, kraćim zadržavanjem u Subotici iz Hrvatske u Šidu, na izlazu iz zemlje. Žrtve prelaze granicu na legalan, ili i na različite ilegalne načine: suvozemnim putem različitim prevoznim sredstvima ili pešice, ili rečnim putem - preko Dunava.¹⁹

Kako pokazuju podaci iz godišnjeg izveštaja Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Uprave granične policije, Odeljenja za suzbijanje prekograničnog kriminala i kriminalističko-obaveštajne poslove o postignutim rezultatima na polju suzbijanja trgovine ljudima i legalnih migracija u 2007. godini,²⁰ i dr. u periodu od 2004. do 2007. godine, policija je identifikovala 213 žrtava, a od tog broja 79 (37, 1%) žrtava bilo je muškog pola, 26 (32,9%) maloletnih i 53 (67,1%) punoletnih. Ako se upoređi 2004. godina i 2005. godina, primećuje se da je došlo do smanjenja ukupnog broja žrtava oba pola za 25%, ali da se broj maloletnih žrtava muškog pola udvostručio. Ovaj trend se nastavio i naredne 2006. godine, kada se ukupan broj žrtava oba pola povećao za 60% u odnosu na 2004. godinu, a za oko 115% u odnosu na prethodnu godinu, s tim što su po prvi put u posmatranom periodu identifikovane i punoletne žrtve muškog pola. Ovde je važno pomenuti i da je MUP Republike Srbije identifikovao najveći broj žrtava tokom perioda od 2004. do 2007. godine.²¹

Ovi fragmenti za uvid poslužiće nam kao okvir i podloga na kojoj ćemo preciznije odrediti osnovni problem. To je suština ali i alternativa trenutnom pristupu ovoj vrsti kriminaliteta u našoj zemlji. Zato se i vraćamo na početak ovog tematskog područja i osvetljavamo neke od problematičnih tačaka koji utiču na kreiranje adekvatne politike suprotstavljanja trgovine ljudima.

U tom smislu, najpre treba istaći da vlada Srbije nije u potpunosti ispunila minimalne zahteve za eliminisanje trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu, i ipak beleži odgovarajući napredak na tom planu.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Vid. o tome opširnije, Ibid, str. 61-64.

²¹ Naime, u 2007. godini, je zabeleženo značajno povećanje - 85% u odnosu na 2006. godinu, a za 174% u odnosu na 2004. godinu. Što se tiče žrtava muškog pola, ukupno su identifikovane 62 žrtve, što je za 64,6% od ukupnog broja evidentiranih maloletnih i punoletnih žrtava oba pola u 2007. godini, čime je zabeležen značajan porast u odnosu na prethodnu, a posebno u odnosu na 2004. godinu.

Kako je, već više puta primećeno, naša zemlja je sa ciljem realizacije efikasne politike suprotstavljanja trgovine ljudima i zaštite žrtava, preduzela niz aktivnosti.

Na terenu konkretnog postupanja u tom pravcu, a sa razlozima od kojih svaki ima specifičnu težinu i značenje, ovde ćemo pomenuti nekoliko pokušaja da se do postavljenih ciljeva i dođe. Naime, decembra 2000. godine u Palermu je usvojena Konvencija UN za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta sa dopunskim protokolom (2003). Bivša SRJ je potpisala i potvrdila ovu Konvenciju i njene dopunjujuće protokole - Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom,²² 22. jula 2001. godine, (a koja je od strane Republike Srbije kao sukcesora bivše SRJ Vlada i ratifikovala). Treba reći da se ovaj dokument UN snažno reflektovao na uspostavljanje novih pravnih i institucionalnih okvira na problem trgovine ljudima u našoj zemlji.

Takođe, od posebnog je značaja i Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (2005), a koju je Državna zajednica SCG potpisala 16. maja 2005. godine, u Varšavi, a Republika Srbija potvrdila 18. marta 2009. godine.²³

Globalni plan akcija na međunarodnom nivou ukazao je na niz ciljeva koje bi trebalo ugraditi u nacionalno zakonodavstvo. I upravo, tokom poslednjih godina učinjeni su značajni pomaci u otklanjanju nedostataka iz ranijeg zakonodavstva i daljem jačanju krivičnopravne zaštite. U tom kontekstu, skrećemo pažnju da je prva inkriminacija trgovine ljudima iz čl. 111v ranijeg KZ RS uvedena 2003. godine, Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Srbije, usvojenim aprila 2003.²⁴

Inače, pažnju privlači činjenica da na zakonodavnom planu u cilju suzbijanja ovog vida kriminaliteta u našoj zemlji, za razliku od nekih drugih, ne postoji poseban zakon o trgovini ljudima, već se konkretne norme za postizanje postavljenih ciljeva mogu naći u: Krivičnom zakoniku,²⁵ Zakoniku o krivičnom postupku,²⁶ Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških

²² "Službeni list SRJ" - Međunarodni ugovori, br. 6/2001

²³ Službeni glasnik RS, br. 19/09

²⁴ Službeni glasnik RS, br. 39/03

²⁵ Krivični zakonik, ("Sl. glasnik RS", br. 85/05, 88/05, 107/05 i 19/09)

²⁶ Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. list SRJ", br. 70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS" br. 58/2004, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon 72/2009 i 76/2010)

krivičnih dela,²⁷ Zakonu o prekršajima,²⁸ Zakonu o strancima²⁹ i Zakonu o zaštiti državne granice³⁰.

Usled odsustva saglasnosti sa definicijom iz Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, prvenstveno u oblasti zaštite maloletnih lica, kao i zbog "terminološke zbrke i konfuzije" u pogledu unutrašnjeg sadržaja ove odredbe, što je imalo za posledicu istovremeno sankcionisanje, kako aktera u trgovini ljudima, tako i onih u krijumčarenju ljudi, ova odredba je zamenjena normativnim rešenjima iz Krivičnog zakonika 2005. godine.³¹

Stvaranjem nove koncepcije o kažnjavanju za trgovinu ljudima formulisanim inkriminacijama: krivično delo trgovine ljudima (čl. 388. KZ) i trgovini decom radi usvojenja (čl. 389. KZ) - glava XXXIV "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom", kao i "nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" čl. 350. u okviru glave XXXI novog KZ, domen krivičnopravne zaštite od ove vrste aktivnosti, dobija potpuno drugačiji oblik i suštinu.³²

Isto tako, u skladu sa napred preuzetim obavezama, tokom poslednjih godina su učinjeni značajni pomaci - najpre u pogledu uspostavljanja i razvijanja nacionalnih mehanizama suprotstavljanja trgovini ljudima. Od formiranja Nacionalnog tima za borbu protiv trgovine ljudima, Republičkog tima za borbu protiv trgovine ljudima, Saveta za borbu protiv trgovine ljudima i dr.

U istom smislu, posebnu pažnju ovde privlači činjenica da je Vlada Republike Srbije 2006. godine, usvojila Strategiju borbe protiv trgovine ljudima³³ kojim su utvrđeni strateški ciljevi, mere i aktivnosti svih onih koji na bilo koji način učestvuju u borbi protiv trgovine ljudima (11 strateških ciljeva). Takođe, od značaja je i usvajanje akcionog plana koji omogućava implementaciju Strategije (i na koji se čekalo skoro tri godine). Tako je 30. aprila 2009. godine Vlada Republike Srbije usvojila Zaključak o usvajanju Nacionalnog plana akcije za borbu protiv trgovine ljudima za period od

²⁷ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela ("Sl. glasnik RS", br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - dr. zakon, 45/2005, 61/2001 i 72/2009)

²⁸ Zakon o prekršajima ("Sl. glasnik RS", br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009)

²⁹ Zakon o strancima ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008)

³⁰ Zakon o zaštiti državne granice ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008)

³¹ B. Simeunović-Patić, cit. prema V. Nikolčić-Ristanović, Trgovina muškarcima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2009, str. 153.

³² Ibid.

³³ Strategija borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji, "Službeni glasnik RS", br. 111/06.

2009. do 2011. godine. Iste te godine (2009) usvojena je i Strategija suprotstavljanja ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period 2009 - 2011. godine.³⁴ Na ovom mestu važno je primetiti i da su u prethodnih par godina preduzete brojne aktivnosti u pravcu edukacije stručnjaka o ovom veoma složenom i komplikovanom problemu, obuhvatanjem velikog broja policajaca, tužilaca, sudija, socijalnih, prosvetnih i zdravstvenih radnika, novinara...

Sve u svemu, iako je za naše prilike i potrebe poslednjih godina dosta urađeno na većoj društvenoj transparentnosti i poboljšanju napora u kontroli ovog vida organizovanog kriminaliteta, zbog niza problema i teškoća, odnosno zbog brojnih praktičnih izazova sa kojima se sreće na tom putu, opstaje loša slika o ovom problemu uopšte. Sama ta konstatacija upozorava na ozbiljan pristup, na odlučan stav da se tu u pogledu suzbijanja i prevencije trgovine ljudima, ima još toliko toga učiniti.

Zaključak

Napori međunarodne zajednice koji se odnose na trgovinu ljudima imaju određeni efekat u njenom sprečavanju i borbi jedino ukoliko se realizuju i na nacionalnom nivou. Ovaj posebni paralelizam, odnosno angažovanje adekvatnih struktura za borbu protiv označenog vida organizovanog kriminaliteta u svim zemljama i njihovo angažovanje u međunarodnim naporima u ovoj oblasti, prioritet je u procesu budućeg postupanja. Da ponovimo, ne bez razloga: globalni problemi zahtevaju globalna rešenja. Ipak, čini se da je najznačajniji problem i dalje problem pravne regulative, odnosno zahtev da se ona poboljša i prilagodi aktuelnim posebnim obeležjima ovog izuzetno opasnog fenomena koji se u našoj stvarnosti potvrđuje u svojoj kompleksnosti (prerušeni u "hiljade" iznijansiranih oblika koji neprekidno izmiču superiornosti u svom ispoljavanju i kompromitovanjem skoro svih metoda i sredstava u borbi sa njim).

Iako je, kao što smo već više puta istakli, pristup ovom problemu različit, čak protivurečan (ostavljajući po strani detaljno razmatranje svakog od njih), zanimljivo je ovde, makar i ukratko, skicirati kontekst i osnove na kojima počiva ovaj segment borbe protiv označenog fenomena.

³⁴ Vid. o tome opširnije V. Nikolić-Ristanović, Ibid, str. 153-158.

DRAGANA PETROVIĆ, LL.D.,
Professor, Senior Research Associate
Institute of Comparative Law, Belgrade

**NATIONAL LEGISLATION IN LIGHT OF THE
HARMONIZATION WITH INTERNATIONAL STANDARDS FOR
ELIMINATION OF HUMAN TRAFFICKING**

Organized crime is by its nature and in its essence a dynamic category. It has been spreading its power by geometric progression, dispersing its force worldwide. It easily changes its frame and profile, that is its physiognomy, but never its destructing essence.

Since the organized crime is mostly carried out for profit, the profit gained in this way reflects perpetuity – once started, it can never be stopped. Money laundering is the another product of such illegal activities and it generates the annual turnover of billions of dollars.

There are a lot of other statistics which clearly show the power of organized crime. But they also point to the importance of the international community to cope with these illegal activities. Since it is obvious that organized crime does not recognize borders between countries, it is of vital importance that governments all of the world recognize this problem as an imperative, unite their forces in fighting the organized crime and share the best practices in this field.